

Årsmelding 2021

Norsk håndverksinstitutt

NORSK
HÅNDVERKSINSTITUTT
9

Årsmelding 2021

Norsk håndverksinstitutt

Norsk håndverksinstitutt ble opprettet i 1987 på oppdrag fra Kulturdepartementet og Kunnskapsdepartementet, og er en del av Stiftelsen Lillehammer museum. Vi arbeider med å dokumentere, bevare og fremme tradisjonelt håndverk som kunnskap, kultur og yrke, samt øke samfunnets kjennskap til og respekt for håndverkstradisjoner, i tråd med UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven. Dette er våre arbeidsområder:

- Det nasjonale registeret over håndverkere
- Dokumentasjons- og opplæringsprosjekter for overføring av håndverkskunnskap
- Sekretariatet for små og verneverdige fag
- Den treårige stipendiatorordningen for håndverkere
- Nettverket Løfte håndverket
- Implementering av UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven

Covid-19 og smittevern

Som i 2020 har smittevern også preget arbeidet vårt i 2021. I tråd med de nasjonale anbefalingene har ansatte ved instituttet derfor jobbet hjemmefra, og langt flere møter enn ellers har vært avholdt på nett. For Løfte håndverket-samlingene våre gjorde dette at vårsamlingen i år ble holdt digitalt, mens høstsamlingen kunne avholdes fysisk. For prosjektene har vi forsøkt å utnytte de vinduene vi har hatt for å kunne gjennomføre aktiviteter gjennom året. Vi har valgt å gå inn på hvordan covid-19 og smittevern har hatt betydning under hvert enkelt av våre arbeidsområder.

Registeret over håndverkere

Vi styrker oversikten over håndverksutøvere innen tradisjonelle fag og teknikker

- Håndverksregisteret gir en oversikt over håndverkere innen tradisjonelle fag og teknikker.
- Registeret omfatter ca. 2700 personer, som representerer 90 forskjellige fag.
- Registeret gir også en oversikt over lærebedrifter i små håndverksfag.
- Databasen vaskes jevnlig mot Folkeregisteret.

Det arbeides kontinuerlig med nyrekruttering og ajourhold av registerets innhold.

Instituttet har i 2021 utviklet en ny, digital løsning for innmelding i Håndverksregisteret.

Målet er volumøkning og god geografisk oversikt for å gjøre registeret til et nyttig verktøy for offentlige virksomheter og privatpersoner, som av ulike grunner trenger å komme i kontakt med tradisjonshåndverkere.

Det er viktig for instituttet at registeret er relevant. Samarbeidet med den rumenske Riksantikvaren, gjennom EØS-prosjektet In-Herit, ga oss gode innspill i dette arbeidet. Dette prosjektet er nærmere omtalt i neste kapittel.

Prosjektene

Gjennom dokumentasjons- og opplæringsprosjekter viderefører vi tradisjonell håndverkskunnskap til nye generasjoner

Norsk håndverksinstitutt har i 2021 hatt 41 løpende prosjekter, pluss 8 prosjekter av administrativ karakter.

Prosjektene generer et omfattende materiale, som film, bilder, rapporter, hefter, og i noen tilfeller bøker. Det er imidlertid overføring av kunnskap gjennom samhandling mellom tradisjonsbæreren og den nye fagpersonen som er viktigst i vårt arbeid, gjennom det vi kaller *handlingsbåren kunnskap*.

I et tradisjonelt prosjekt er det gjerne tradisjonsbæreren kunnskap vi vil ha tak i, og som vi overfører til en eller flere fagpersoner. De fleste prosjektene skjer en-til-en med en dokumentator til stede. De siste årene har vi imidlertid gjennomført flere prosjekter der vi gjennom samlinger for tradisjons-håndverkere bidrar til kunnskapsutvikling.

Covid-19 og smittevern for prosjektene

Håndverksinstituttets aktivitet er i stor grad basert på møter mellom, og tett interaksjon mellom mennesker. Aktiviteten i flere av våre prosjekter har siden mars 2020 blitt påvirket av restriksjoner. Flere tradisjonsbærere er eldre mennesker som er i risikogrupper, og det har også av denne grunn vært behov for å utsette eller avlyse aktiviteter. Aktiviteten i 2021 var høyere enn i 2020, og mer aktivitet ble gjennomført som planlagt. Men, planlagt aktivitet har under pandemien dreid noe bort fra de tradisjonelle en-til-en-prosjektene og over til andre typer prosjekter som har vært gjennomførbare. Positivt i 2021 var blant annet muligheten for å kunne gjenoppta matprosjektet på Vestlandet,

som favner mange unge, og at det samlingsbaserte Bygningssnekkeriet kunne starte opp igjen mot slutten av året. Totalt ble all aktivitet i 6 prosjekter utsatt til 2022 på grunn av korona, mens det i noen av de gjennomførte prosjektene har vært redusert aktivitet i forhold til plan.

Korona-pandemien åpnet for at det også i 2021 ble produsert flere bøker basert på instituttets arbeid.

Av de 41 løpende prosjektene i 2021 er:

7 bokprosjekter

- Om det å lafte, bind 4, utgis 2022 (Jon B Godal m.fl., Fagbokforlaget)
- Båtar i Møre og Romsdal, Geitbåten som system, utgitt 2021 (Jon B Godal, Fagbokforlaget)
- Stein på stein, utgis 2022 (Kjersti Aase Winjum, Skald forlag)
- Myhresmeden, egen produksjon, utgitt 2020, nytt revidert opplag 2021 (Øystein Myhre, Norsk håndverksinstitutt)
- Jakta på Girardoni, egen produksjon, utgitt 2021 (Alf H. Helland, Norsk håndverksinstitutt)
- Hundre år med håndverk på Maihaugen, jubileumsbok Maihaugen, utgitt 2021 (E. Stamnes/K. Skåden (red.), Stiftelsen Lillehammer museum)
- Traditional Musical Instruments: Sharing Experiences from the Field, Living Heritage Series, utgitt 2021 (E. Falk, S.Y. Park (red), UNESCO-ICH-CAP/#HeritageAlive)

1 filmprosjekt

- Arven – film om keramikerfaget og tidligere stipendiat Sissel Wathne sitt arbeid, (Mali Finborud Nøren, for NRK)

2 prosjekter med fokus på elever/lærlinger og dels faglærere i den videregående skolen

- Tradisjonell bruk av planter og kjøtt med fokus på sau. Prosjekt på Vestlandet som er avsluttet som eget prosjekt, men videreføres som skoleprosjekt med støtte fra Norsk håndverksinstitutt. *98 elever fra 1.-7. klasse deltok over to dager.*
- Oppfølging av tidligere stipendiater. En uke undervisning i smedfaget på Hjerleid, og en uke undervisning i filigransølvsmefaget på Plus-skolen i Fredrikstad. *15 videregående-elever deltok på ukestilbudet i smedfaget på Hjerleid (10 på grunnkurs, 5 på videregående kurs). 16 elever deltok på ukestilbudet i filigransølvsmefaget på Plus-skolen (på grunn av korona var det 12 som fulgte hele opplegget).*

11 samlingsbaserte prosjekter

- Samling for tradisjonshåndverkere. Prosjektet har hatt drift i to fylker i 2021 (Vestfold/Telemark og Nordland), henholdsvis år tre og år to av tre års prosjektperiode. Planlagt oppstart i Østfold/Viken ble ikke gjennomført pga. korona.
- Bygnings snekkeriet. Startet opp igjen med samlinger høsten 2021 etter 1,5 års koronapause.
- Vidjeseminar. Samling med tradisjonsbærere og nye utøvere på Maihaugen 21.–23. juni. *3 unge deltakere (ungdomsskole, videregående skole).*
- Planlagt samling i blyglasshåndverkerfaget utsatt til 2022 pga. korona.
- Samling i produksjon av lindebasttau gjennomført.
- Samling i papirmarmorering gjennomført (København).
- Tredreiertreff i Trondheim. Arrangement 2021 utsatt på grunn av korona.
- Garveseminarer. Utsatt prosjekt fra 2020. Gjennomført samling med Nordens fremste naturgarvere i Vågå november 2021. Videreføres med nytt seminar vår 2022.
- Bygningsvernkongressen 2021 (2022). Planlegging 2020–2021, gjennomføring av arrangementet er utsatt til 8.–10. juni 2022.
- Eksterne håndverksdager. Etablere kontakter og gjennomføre deltakelse ved etablerte arenaer som arrangerer håndverksdager rundt om i landet. Ikke gjennomført i 2021 pga. korona.
- Tradisjonshåndverk i museumsbutikker. Målsetting med prosjektet er å bidra til etablering av

felles rammebetingelser for salg av tradisjonshåndverk i museumsbutikker. Arbeidsgruppen har jobbet digitalt, og rapport ble presentert på Løfte håndverket-samlingen 3. november 2021. Pilottesting av anbefalinger er i gang.

20 tradisjonelle prosjekter

- Bygging av røykovn. Gjennom prosjektet skal det bygges to røykovner, i Tinn og på Osterøy. Kartlegging og undersøkelser av historiske røykovner i forkant av bygging. Utvidet med delprosjekt knyttet til bygging av ljore-/ljorekarm og produksjon av skjåskinn. Oppstart i 2020. Røykovn i Toskedalen på Osterøy bygget juni 2021, bygging av røykovn i Tinn Austbygd gjennomføres vår/sommer 2022. Montering av skjåskinn på ljorekarm gjennomført vår 2021, testet på ljore i røykovnstua i Tinn Austbygd
- Brynestein – utvinning, kvaliteter og utprøving ved Årekol. Startet opp i 2018/2019 og ble videreført i 2020. Kulturminnet har fått midler til restaurering av verksted fra Vestland fylkeskommune, og dokumentasjon av produksjon vil skje når restaurering er ferdig i 2022. I 2021 er blant annet befarings i området med geolog gjennomført, med tanke på framtidig produksjon og bruk av kulturminnet.
- Brenneslegarn. Hovedprosjekt 2021–2023 med tradisjonsbærer fra Trøndelag. Produksjon av garn, fra brennesleåker til ferdig plagg.
- Produksjon av skinnhyre. Fra garving og bearbeiding av skinn, til ferdig sydd skinnhyre. Oppfriskning av prosjekt fra 1993/1994. Samarbeid med Norsk Maritimt Museum. Prosjektet er utvidet med tilskudd til filmproduksjon. Prosjektet ferdigstilt med visning av plagg og film høst 2021
- Kveik – gjærsopp som gjæringsmetode i ølproduksjon. Bruken av og oppbevaring av kveik i hovedsak på Vestlandet, Møre og Trøndelag. Gikk i 2019 og ble videreført i 2020–2021. Videreføres i 2022 med flere bryggekurs og dokumentasjon av ulike bryggemetoder.
- Tinnarbeid. Overføring av kunnskap innen tinnarbeid, samt dokumentasjon av verksted ved Havstad Tinn på Blylaget. Noe dokumentasjon er gjort, kunnskapsoverføring utsatt til 2022 pga. korona.
- Lågåsildfiske i Mjøsa. Kunnskapsoverføring av garnfiske, fiske med grunnhov og notfiske etter lågåsild i nordre del av Mjøsa og nedre delen av Gudbrandsdalslågen. Prosjektet har gått over tre år og ser både på den historiske redskapsbruken og den redskapen som brukes i dag. Avsluttet 2020, restarbeid med rapport gjennomført i 2021.

- Fangst med laksegilje i Stamsundområdet. Fiske etter laks med gilje er et gammelt type fiske og er svært lite brukt i dag pga. restriksjoner. Prosjektet skulle vært avsluttet i 2020, men grunnet korona gjenstår noe dokumentasjonsarbeid, som vil bli gjennomført i 2022.
- Båtbygging i Valdres. Tradisjonsbærer og båtbygger fra Skammestein i Valdres skulle bygge sin siste båt etter lokal tradisjon (Vikenbåt), og samtidig lære opp en slektning. Før prosjektet startet opp kom tradisjonsbæreren på pleiehjem, og han fikk deltatt mindre i byggingen enn opprinnelig planlagt. Nevøen som skulle lære har vært med å bygge en båt tidligere, og fullførte båtbyggingen våren 2021.
- Tønnemaking ved Hagevik Tønnefabrikk ved Måløy. Prosjektet gjennomføres etter ønske fra Riksantikvaren. På grunn av at mange av informantene i prosjektet er i risikogrupper er dokumentasjonen utsatt til våren 2022.
- Utveksling av håndverkere nasjonalt og internasjonalt. På grunn av reiserestriksjoner har ingen håndverkere benyttet seg av ordningen i 2021. Gjenopptas i 2022.
- Steinhvelvsbru på Maihaugen. I forbindelse med markeringen av at det er 100 år siden Maihaugen fikk et spesielt ansvar for håndverk, skal det bygges ei tørrmurt steinhvelvsbru på Maihaugen. Byggingen utsatt på grunn av sene avklaringer rundt tekniske beregninger og byggetillatelse, samt manglende finansiering.
- Blåleire i keramisk produksjon. Utvinning og bruk av blåleire i keramisk produksjon i Norge. Prosjektet fokuserer på å kartlegge tradisjonen knyttet til foredling av leire, med vekt på håndverkskunnskapen.
- Produksjon av teglstein. Tradisjonell produksjon av teglstein med utgangspunkt i tradisjonsbærere med bakgrunn fra Bratsberg teglverk. Forprosjekt høsten 2021 skulle kartlegge om det finnes levende tradisjonsbærere andre steder i landet.
- Gjørtlerfaget. Prosjekt for å fremme gjørtlerfaget, med utgangspunkt i støping av dørvidere etter modellene til Lillehammerkunstner Alf Lundeby, og utført av gjørtler Knutrud. Lage avstøpninger for nyproduksjon av dørvidere.
- Snarefangst i fjellbygdene. Snarefangst av rype har lange tradisjoner i fjellbygdene i Norge. I dag er det ikke så mange som driver med denne tradisjonelle fangstformen, og målet med prosjektet er å dokumentere og bidra til videreføring av kunnskapen og tradisjonen Prosjektet dokumenterer fangsten og metoden gjennom

film og bilder, og det er plan om å lage et hefte om snarefangst til skolebruk. I formidlingsdelen av prosjektet er også Norsk Kulturarv (mat-tradisjonen), Norsk Fjellsenter (formidling, ev. seminar) og NRK Innlandet involvert. **1 barne-skoleelev deltok i 2021.**

- Rigging av Oselvar. Prosjekt for fullføring av Oselvaråttringen, som Berit Osmundsen bygde i sin stipendiatperiode 2019–2021 som robåt og rigging av båten for seiling. For å ferdigstille båten som robåt skal tilje, fenderlist og årer på plass.
- Ungt tradisjonshåndverk. Pilotprosjekt over tre år. Etablere hospitantordning for unge tradisjonshåndverkere der de får 6 måneders tilhold på et av de samarbeidende museene med fokus på å bygge den unge håndverkeren sin dybdekunnskap i tradisjonshåndverket. Dette er omtalt spesielt under avsnittet *Ungt tradisjonshåndverk*.
- Instruksjonsfilmer. Samarbeid med Fagskolen i Hordaland om produksjon av pedagogiske instruksjonsfilmer i ulike håndverk. Andre aktører

vil trekkes inn i delprosjekter/produksjoner der det er aktuelt.

- Alenmålet. Produksjon av korrekte alenmål (norsk-dansk alen) for distribusjon til håndverkere innenfor bygningsvern.

1 internasjonalt prosjekt

- In-Herit Romania. EØS-prosjekt. Fokus på Håndverksinstituttets register over håndverkere, og etablering av tilsvarende register i Romania. Deling av erfaringer og dra vekslers på samarbeidet med Romania. Eksterne EØS-midler dekket alle våre kostnader i dette prosjektet. Koronarestriksjoner har vanskeliggjort gjennomføring av prosjektet som planlagt, slik at deler av prosjektet måtte gjennomføres med digitale møter. Prosjektet har i 2021 gjennomført fysisk samling i Romania med tre deltakere fra Håndverksinstituttet, samt en samling hos instituttet, på Lillehammer, med tre deltakere fra Romania. Der deltok også to representanter fra Norsk Kulturråd som gjerne ville ta del i erfaringene fra prosjektet.

Publisering

For Norsk håndverksinstitutt er det viktig å dokumentere og publisere arbeid som gjennomføres i institusjonen, eller som vi er med på sammen med andre. Dette har genert en rekke publikasjoner og artikler i 2021. Vi har delt opp type utgivelser i fire. Det er:

- Rapporter fra instituttets egne prosjekter.
- Bøker skrevet og utgitt av oss.
- Eksterne utgivelser, der vi har bidratt. Ofte med redaktøransvaret.
- Artikler i Vårt Land i forbindelse med rapporten «Kirkens særskilte verdier».

Prosjektrapporter:

Forfatter	Tema	Tittel
Falk, Eivind	Samarbeid med Romania	In-Herit
Rugsveen, Magne, Tøndevold, Tore, Vasaasen, Jan Ove	Lågåsildfiske	Lågåsildfisket i nordre del av Mjøsa og søndre del av Gudbrandsdalslågen
Smedsrud, Inger	Veving	Veving med lindebast
Smedsrud, Inger	Korgfletting	Snik – korgtype knyttet til lågåsildfisket i Fåberg
Smedsrud, Inger	Korgfletting	Aktarkorg
Tøndevold, Tore	Gartnerarbeid	Kolling og beskjæring (historisk beskjæring) av lignoser
Tøndevold, Tore	Kobber- og blikkenslagning	Tradisjonelle teknikker på byggeplass – kobber og blikkenslagerarbeid

Bøker:

Forfatter	Tema	Tittel
Myhre, Øystein	Smiing	Myhresmeden – nytt opplag 2021
Helland, Alf H.	Børsemaking	Jakta på Girardoni

Eksterne utgivelser med støtte fra Norsk håndverksinstitutt:

Forfatter	Tema	Tittel
Godal, Jon B. m.fl.	Lafting	Om det å lafte, bind 4 (Fagbokforlaget) Utgis 2022
Godal, Jon B.	Båtbygging	Båtar i Møre og Romsdal, Geitbåten som system (Fagbokforlaget)
Stamnes, Einar, Skåden, Kristina (red.)	Håndverk	Hundre år med håndverk på Maihaugen (Stiftelsen Lillehammer museum)
Falk, Eivind, Park, Seong-Yong (red.)	Tradisjonelle musikkinstrumenter	Traditional Musical Instruments – Sharing Experiences from the Field (UNESCO-ICH-CAP/#HeritageAlive)

Artikler i forbindelse med KA-rapporten «Kirkens særskilte verdier»

Artikler i serien "Skatter fra kirkeloftet" i Vårt Land sommeren 2021			
Tittel	Teknikk/Fag	Forfatter	Link
Gyllen prakt verdt å ta vare på	Gyldenlær	Smedsrud, Inger	https://kirkesok.no/historier/TCHExNQJl8Sbl6g58SmC
Ingen dårlig kopi	Treskjæring	Wiik, Boni	https://kirkesok.no/historier/7rv8S13IZ8HKG3v1bn6qY6
Et komplekst fag	Orgelbygger	Smedsrud, Inger	https://kirkesok.no/historier/6CrCXPZKhQRmp8C3By-nu9B
Hvem kan reparere lysekrona?	Gjørtler	Smedsrud, Inger	https://kirkesok.no/historier/7kBlT3tflsR0rUNOaQJXzJ
Den navnløse snekkeren	Snekkerfaget	Hugstmyr, Jarle	https://kirkesok.no/historier/2pmB23s27MkWXWe02Ti-qqI
Verdensarv fra vikingtiden	Treskjæring	Wiik, Boni	https://kirkesok.no/historier/7Gn7aZsBjCpFi508RdPfvj
Dør til en stavkirke som ikke finnes	Smedfaget	Norheim, Kjetil S	https://kirkesok.no/historier/3uWMJkKPKuEuQm8Pg-w91ep
Knerten fra Ålvundseid	Treskjæring	Wiik, Boni	https://kirkesok.no/historier/7FwSVsgcGOL6pfdWqxSOw
Redningsaksjon for kirkesølvfaget	Korpusarbeid og sisselering	Norheim, Kjetil S	https://kirkesok.no/historier/4lGvNtlKsb6oeUFm8gSAj

Hele artikkelserien ligger på www.kirkesok.no/historier

Deltakelse barn og unge

For å sikre håndverkere i fremtiden er det viktig å formidle håndverk til en ny generasjon. Gledelig er den stadig økende interessen for håndverk hos barn og unge. I 2021 har vi fortsatt å formidle til barn og unge, blant annet gjennom tidligere stipendiater og det nye prosjektet Ungt tradisjonshåndverk.

Følgende prosjekter har involvert barn og unge i 2021:

Prosjekt	Antall unge deltakere 2021	Kommentar
Tradisjonell bruk av planter og kjøtt med fokus på sau*	98	Noe redusert arrangement i 2021 pga. korona
Oppfølging av tidligere stipendiater	31	Terje Granås, ukesopplegg smed, Hjerleid, Gry M. Grindbakken, ukesopplegg filigransølvsmid, Plus-skolen
Tredreiertreff Trondheim	0	For barn og unge. Utsatt på grunn av korona
Vidjer	3	1 fra ungdomsskole, 2 fra videregående skole
Snarefangst i fjellbygdene	1	
Totalt	133	

* Prosjektet Tradisjonell bruk av planter og kjøtt med fokus på sau, som måtte avlyses på grunn av korona i 2020, og ble gjennomført i redusert utgave i 2021, hadde i 2019 totalt 216 deltakere – 171 elever fra 5.–7. klasse, og 45 elever fra videregående skole. I 2018 deltok totalt 245 elever fra 1.–7. klasse på opplegget. Vi forventer at dette prosjektet kommer tilbake i normal drift høsten 2022.

Ungt tradisjonshåndverk

For å forsterke satsingen mot en ny generasjon håndverkere etablerte vi i 2021 prosjektet *Ungt tradisjonshåndverk*.

Ungt tradisjonshåndverk er et pilotprosjekt med formål om å øke rekrutteringen til tradisjonelle håndverksfag, styrke kompetansen til unge utøvere, samt formidle immateriell kunnskap til besøkende ved museet. Prosjektet tilbyr unge håndverkere mellom 18 og 25 år et hospiteringsopphold på et museum hvor de vil jobbe med ulike oppgaver knyttet til museets samling og bygningsmasse. Museet vil være en læringsarena for håndverkeren, samtidig som museet vil få ekstra ressurser til å gjennomføre sine prosjekter. Prosjektet ble igangsatt i 2021 og vil gå over 3 år, fra 2021 til 2024. Museer prosjektet samarbeider med er Stiftelsen Lillehammer museum, ved Maihaugen, Anno – museene i Hedmark, ved Glomdalsmuseet, Museene i Akershus, ved Follo museum, og Gudbrandsdalsmusea.

Prosjektet finansieres gjennom bevilgninger fra Sparebankstiftelsen DNB, Innlandet fylkeskommune og Viken fylkeskommune. Museene bidrar med verksted, verktøy, materialer og oppfølging. Hospitantene skal også bidra i formidlingsoppgaver knyttet til museenes virksomhet.

Årets siste måneder gikk med til å besøke museene som er med på prosjektet, og legge en plan for videre samarbeid. I desember ble det utlyst stillinger til prosjektet. To hospitanter var klare innen utgangen av året, og ytterligere 4 hospitanter vil bli ansatt i løpet av 2022.

Små fag

Vi sikrer og viderefører små og verneverdige håndverksfag

Sekretariatet for små og verneverdige fag (SSV) er en del av Norsk håndverksinstitutt. SSV er et nasjonalt ressurscenter innen små håndverksfag som er omfattet av Opplæringsloven.

Løpende arbeidsoppgaver

Premissene som legges fra Utdanningsdirektoratet danner utgangspunktet for sekretariatets virksomhet. Avdelingen utarbeider årlig handlingsplan og budsjett for virksomheten. Kontakt med direktoratet skjer gjennom møter, e-post og telefon. I 2021 ble det ikke gjennomført noe formelt møte om sekretariatets arbeid, men sekretariatsleder jobbet tett med direktoratet i forbindelse med læreplanarbeid og rådsarbeid.

Hovedarbeidsområdet for SSV er informasjons- og veiledningsarbeid knyttet til små og verneverdige fag. SSV er et nasjonalt kompetansesenter for de minste håndverksfagene og gir informasjon om fagene til utdanningssøkere, ansatte innen skole, fagopplæring, bedrifter, offentlig administrasjon og media. Journalister etterspør informasjon om de små håndverksfagene generelt eller spesielt om enkeltfag. Mange voksne har behov for informasjon og veiledning om hvordan de skal gå fram for å kunne avlegge svenneprøve som praksiskandidat.

Sekretariatet svarer på ulike henvendelser om håndverk og utdanning, økonomiske spørsmål om lærlingordningen, prøveavleggelser osv. Det er viktig å ha omfattende kunnskap om fagene, bedrif-

tene og utfordringer knyttet til området. Fylkeskommuner kan for eksempel ha behov for bistand til lån av prøvenemnder eller til å finne aktuelle personer som kan oppnevnes. Det er også en del veiledning i forbindelse med ulike miljøer som ønsker å søke om å få godkjent nye lærefag.

På grunn av forsinkelser for digital brosjyre for 2021, ble ikke informasjon med fagoversikt og tilskuddsatser sendt ut til skoler dette året. Det er vanskelig å anslå hvor mange elever, lærere, utdanningssøkere og bedrifter som nås gjennom informasjon på nettsider og sosiale medier, både instituttets egne og gjennom delinger, fagbeskrivelser på Utdanning.no mv. Som følge av tidligere samarbeid med ungdomsskolelærere på Østlandet innen arbeidslivsfag, blir SSV bedt om råd og forslag til håndverkere som kan bidra til å gi elever økt interesse for håndverk. Skedsmo kommune bør spesielt nevnes i denne sammenheng, fordi kommunen i flere omganger har gitt økonomisk støtte til nye tiltak for ungdomsskoleelever. Dette gjelder ulike verksteder og kvelds- og helgetilbud med håndverksaktiviteter.

Som følge av covid-19 og restriksjoner for reisevirksomhet, var SSV i 2021 på få bedriftsbesøk og fysiske møter. Sekretariatsleder holdt foredrag om situasjonen for små håndverksfag på Yrkeskonferansen i Oslo i november og innlegg om prosedyrer for søknad om nytt lærefag mv. på seminar om damplokomotiver på Hamar i oktober. Sekretariats-

leder ble intervjuet om feltet av bl.a. i fagtidsskriftet Mester'n.

Sekretariatsleder var medlem i Rådet for tradisjonshåndverk, og som kontaktperson for læreplanarbeidet ble det også deltakelse i mange av rådets AU-møter. I forbindelse med gjennomgangen av læreplanene for utdanningsprogrammet Håndverk, design og produktutvikling, bisto SSV Utdanningsdirektoratet i arbeidet. Det ble brukt mye tid på læreplanarbeid også dette året. Siste del av læreplanarbeidet var digitale koplinger i læreplanene som ble ferdigstilt i juni. SSV samarbeidet også med Filmkonsulentene i forbindelse med filmbasert læremiddel og fagtekster til vg1 håndverk, design og produktutvikling. Det ble gjort oppdateringer av beskrivelser av om lag 35 små håndverksfag for Utdanning.no. Før jul ble det gjort en del forarbeid til en radiointervjuserie med tradisjonshåndverkere sendt på P2+ i romjula.

Eksempler på gjennomførte tiltak i 2021

Sekretariatsleder hadde også i 2021 ansvar for å gjennomføre noen få opplæringsprosjekter. Dette har sammenheng med økonomi, men det er også en fin måte å komme i inngrep med utøvere innen mindre fagområder.

I 2021 ble det gjennomført et lite prosjekt om veving av lindebast til bæreseler til meis i Ryfylke i Rogaland. Instituttet, ved Sekretariatet for små og verneverdige fag, har tidligere gjennomført flere mindre prosjekter innen norske korgtradisjoner basert på splittede og lokale materialer.

Tradisjonsbærer Erik Havrevoll og fagperson Hege Aasdal bruker grindev for å veve lindebastseler.

Oddvar Gangstø faser av bunn til et 5-liters fat.

Som ledd i perfektjonering fram mot svenneprøve som praksiskandidat i 2022 hadde oddvar Gangstø en hospiteringsuke ved bøkerverkstedet hos Anora (tidligere Arcus) høsten 2021. Norsk håndverksinstitutt støttet hospiteringstiltaket ved å dekke reise- og oppholdskostnader for Gangstø og dokumenterte deler av øvingsarbeidet ved Anora i Nittedal (Viken). Sekretariatet vil også støtte arbeidet med å få faget tilbake som mesterfag.

Garvermestere fra Sverige, Finland og Norge strekker et garvet skinn. Prosjekt om garving med fett lagt til ULU i Vågå, Innlandet, i september. ULU hadde i 2021 to lærlinger i garverfaget.

Garverfaget ble tatt ut av tilbudsstrukturen i forbindelse med fagfornyelsen. ULU og opplæringskontoret Tradisjonshåndverk ønsker å videreføre et opplæringstilbud knyttet til garving etter tradisjonelle metoder. Det kan i 2022 bli aktuelt å søke om å gjennomføre et opplæringsopplegg som et forsøk. Antakelig er det ønskelig å vurdere mer bruk av maskiner i prosessen for å få til større volum og rimeligere produkter.

Tallmateriale for 2021

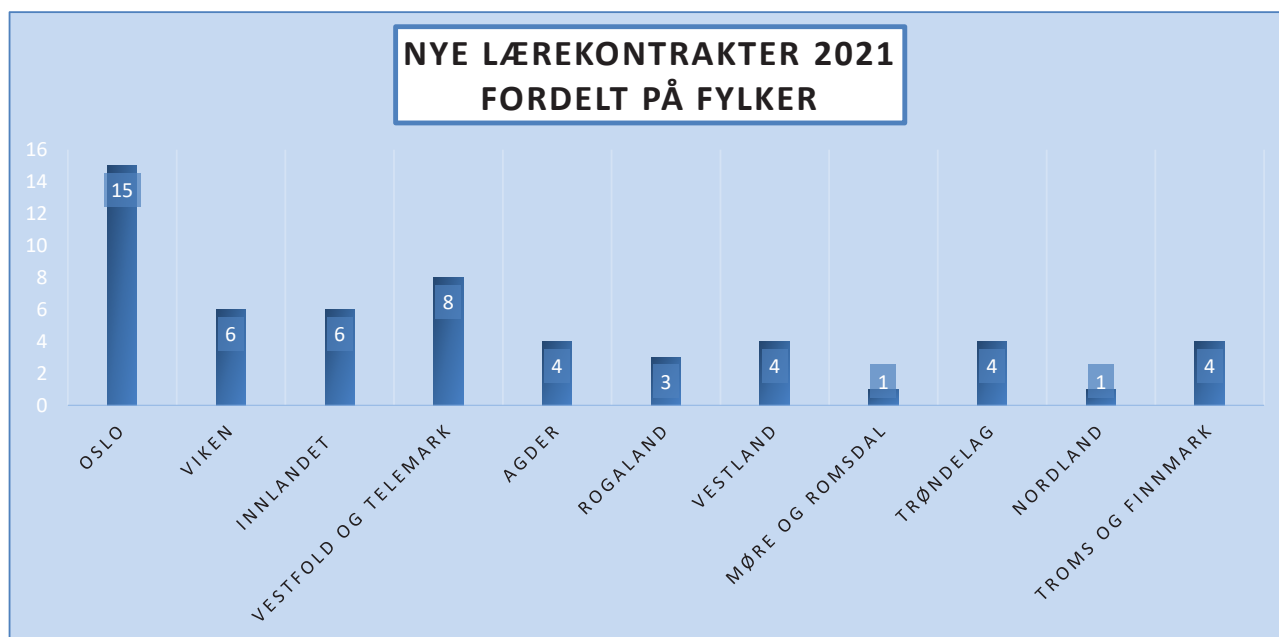
Fag som står på listen over små håndverksfag, utløser et ekstra tilskudd til bedrifter som tar inn lærling. Økt tilskudd er et virkemiddel for å få lært opp yngre utøvere i tradisjonelle håndverkskulturer. Etter innspill fra SSV avgjør Utdanningsdirektoratet hvilke fag som skal regnes som små og verneverdige. I alt var det 43 fag på listen over små håndverksfag i 2021, inkludert sturmakerfaget som er vedtatt nedlagt. Fra 2019 er det ikke lenger et kriterium at fag skal tas ut av lista dersom antall lærekontrakter overskrider 15 nye kontrakter i løpet av en treårsperiode. Dette innebærer mer forutsigbarhet for lærebedriftene.

I løpet av året ble det inngått 56 nye kontrakter. Fag med forholdsvis mange nye kontrakter var hovslager (åtte kontrakter), bunadtilvirker (seks kontrakter), møbeltapetserer (seks kontrakter) og smed (seks kontrakter). Det ble til sammen inngått tre nye kontrakter innen de fem duodjifagene. Innen de øvrige fagene på lista var det få eller ingen nye kontrakter.

Covid har i ulik grad preget virksomhetene innen de minste håndverksfagene, men det er ikke registrert vedvarende store problemer pga. pandemien. I noen tilfeller har det også hatt positive effekter. Orgelbyggerfaget er, i forbindelse med lov om offentlige anskaffelser, definert som et byggfag og dermed utsatt for internasjonal konkurranse. Pandemien har i noen grad hindret utenlandsk arbeidskraft å reise til Norge, så det virker som det har blitt flere oppdrag for de få norske bedriftene i faget. Store økninger i gass- og strømgifter i tillegg til økte råvarepriser har kanskje vært et vel så stort problem for bedrifter som selve pandemien.

De 56 nye kontraktene ble inngått med lærebedrifter eller opplæringskontor spredt utover landet, men med hovedtyngden på Østlandet.

Av opplæringskontorene var det Opplæringskontoret Tradisjonshåndverk som var ansvarlig for flest nye lærlinger, med 12 kontrakter (to i Viken, fire i Oslo, to i Innlandet, en i Agder og tre i Vestfold og Telemark). Opplæringskontoret for hestefag

I 22 av fagene var det ingen nye kontrakter siste år. I buntmakerfaget, gipsmakerfaget og gjørtlerfaget har det ikke vært nye lærekontrakter de siste sju årene og i tredreierfaget er det seks år siden ny kontraktsinngåelse. Siste kontrakt i forgyllerfaget ble inngått i 2007. Arrangørene av Tredreiertreffet i Trondheim måtte dessverre avlyse planlagt treff i 2021 pga. covid, men vi håper arrangementet lar seg gjennomføre igjen i 2022 og vil støtte opp under dette flotte rekrutteringstiltaket innen trehåndverk.

på Starum sto for tre av i alt åtte kontrakter innen hovslagerfaget (to i Innlandet og en i Vestfold og Telemark). Opplæringskontoret for små håndverksfag i Oslo hadde sju nye kontrakter innen de aktuelle fagene. Opplæringskontoret i Reindrift og Duodji hadde også tre nye duodjikontrakter.

Når det gjelder antall avlagte svenneprøver lå antallet på samme nivå som året før med 58 prøver mot 63 prøver i 2020. Børsemakerfaget, urmakerfaget, hovslagerfaget, smedfaget og bunadtilvirkerfaget sto for 2/3 av svenneprøvene.

Håndverks- stipendiatene

Gjennom stipendiatorordningen for håndverkere videreføres håndverkskunnskap på et høyt utøvende nivå

Den treårige stipendiatorordningen for håndverkere ved Norsk håndverksinstitutt legger til rette for å videreføre og utvikle forskjellige håndverksfag. Gjennom en praktisk tilnærming skal stipendiatene fordype seg i prosesser, problemstillinger og praksiser som er sentrale i tradisjonelt håndverk.

Et godt stipendiatprosjekt bør ha to hovedfokus: håndverkeren og håndverket. Norsk håndverksinstitutt legger vekt på at prosjektet både skal bidra til å øke håndverkerens kunnskap, utøvende nivå og nettverk innenfor sitt fag, samtidig skal prosjektet tilføre håndverksfaget ny kunnskap og utvide rammene for faget. Dette kan for eksempel skje gjennom bevaring av teknikker og kunnskap som er i ferd med å gå i glemmeboken fordi tradisjonsbærerne faller fra, eller det kan skje ved gjenoppdaging av teknikker og kunnskap som ikke lenger har levende tradisjonsbærere.

Stipendiatorordningen er ment som en måte å utvikle praktisk håndverksforskning om sider ved det tradisjonelle håndverkets tanker og løsninger. På denne måten dyrker vi generell kunnskap som kan styrke håndverksfagene kollektivt, samtidig som stipendiatene selv legger til rette for videre yrkesutøvelse og en trygg veiledning av nye håndverkere.

Utvelgelse av stipendiater

De siste årene har vi jobbet en del med utlysningsteksten til stillingsannonsen for stipendiatorordningen for å øke kvaliteten på søknadene og sikre

oss at vi treffer målgruppen enda bedre. Vi opplevde tidligere en del søkere som trodde at dette var en akademisk ordning og derfor la frem akademiske prosjekter. Med endringene vi gjorde i forkant av søknadsrunden i 2021, klarte vi å unngå de akademiske søknadene, men økte likevel søkertallet fra 42 i 2020 til 44 i 2021.

Spørsmål vi ber søkere om å svare på i søknaden er blant annet følgende:

- Hvilke «hvite flekker» på kartet innenfor ditt håndverk skal prosjektet være med på å fylle ut?
- Finnes det viktige tradisjonsbærere det haster å lære fra?
- Er det udekkede behov i markedet som skyldes at for få håndverkere behersker det som etterspørres?
- Hvordan tenker du at ditt prosjekt skal komme hele faget til gode?
- Hvilke erfaringer og kvaliteter besitter du som vil komme godt med i prosjektet?

Dette er spørsmål som hjelper oss til å prioritere mellom søknadene og prosjektene. I diskusjonen om prioriteringer sorterer vi først på kvaliteten i prosjektene, deretter på hvorvidt de haster. Hvor mye et prosjekt haster, kommer an på alder og helsetilstand hos tradisjonsbærere. Videre ser vi på fordeling over tid mellom ulike fag, materialer, geografi og kjønn. Med kun to stillinger hvert år, er det vanskelig å nå over alle fagene ordningen favner

uten å utelukke fag som allerede har vært innom ordningen over lang tid. De verneverdige tradisjons-håndverksfagene teller pr. 01.01.2022 43 i tallet. I tillegg dekker ordningen også små teknikker innenfor store fag. Videre er det vanskelig å ta høyde for alle mangfoldshensyn innenfor så få stillinger.

Vi har tidligere diskutert om vi i utlysningen skulle legge vekt på enkelte fag eller materialer i utlysningen, for bedre å legge til rette for faglig og materielt mangfold. Vår erfaring er at det selv med slike signaler, er vanskelig å forutse hvem som søker. Basert på erfaringer hvor vi har drevet målrettet markedsføring av stillingsutlysningen inn mot ulike miljøer, er det ingen garanti for kvaliteten på søknadene øker selv om vi evner å øke kvantiteten innenfor enkelte fagområder. I 2020 ble det f.eks. drevet målrettet informasjon inn mot fagmiljøer rundt tekstil. Vi fikk et høyt antall søknader innenfor tekstilfag, men ingen holdt en god nok kvalitet til å bli vurdert i siste runde. I 2021 ble det gjort tiltak rundt matfag, som vi har hatt få eller ingen søknader på tidligere. Vi lykkes med å få flere søknader innenfor disse fagene, men heller ikke her nådde søkerne opp med tanke på faglig kvalitet. Basert på disse erfaringene, har vi konkludert med at vi ikke ønsker å gå ut med konkrete fag som vil bli prioritert. Vi mener risikoen er for stor for at vi bygger opp forventninger i disse fagmiljøene som det ikke er gitt at vi kan innfri dersom kvaliteten på søknadene er ikke er god nok. Vi vil derfor fortsette med målrettet markedsføring av utlysningene for å spre kunnskapen om ordningen til stadig nye fagmiljøer.

Samarbeid med stipendiater etter fullført prosjekt

Alle stipendiater som er ferdige med sine prosjekter, har bygget en unik kunnskap. Vi er derfor opptatt av å finne nye måter å samarbeide med stipendiatene på etter fullført prosjekt. I 2021 ga vi ut boken Jakta på Girardoni, skrevet av tidligere stipendiat Alf Helland, basert på hans stipendiatprosjekt hvor han bygget en kopi av historiens eneste luftdrevne armérifles fra 1780. Vi trykket også opp et nytt opplag av boken Myhresmeden av tidligere stipendiat Øystein Myhre. Boken måtte oppdateres i forordet, da Øystein Myhre gikk bort før andre opplag gikk i trykken. Tidligere stipendiat Sissel Wathne har fått støtte til å produsere en film om arbeidet sitt med å bruke mineraler fra eldre gruvedrift i Røros i glasurer til keramikk. I tillegg har Sissel Wathne deltatt i prosjektgruppa for prosjektet «Tradisjons-håndverk i museumsbutikker». Berit Osmundsens oselvar er ferdig bygget som båt, men mangler rigg og seil. Dette er planlagt organisert som eget prosjekt i samarbeid med Kystlaget som har overtatt

båten, repsluger fra Hardanger Fartøyvernssenter og en seilmaker med ekspertise på råseil. Tidligere stipendiater Terje Granås og Gry Grindbakken får støtte til undervisning på henholdsvis Hjerleid og Plus-skolen. På den måten kommer kunnskapen en ny generasjon til gode.

Gitarmaker Leo Michelin-Salomon

Stipendiater 2021

I løpet av 2021 har det totalt vært 8 stipendiater i aktivitet. Gitarmaker Leo Michelin-Salomon og båtbygger Berit Osmundsen fullførte sine stipendiatprosjekter i oktober mens to nye stipendiater begynte i september. De to nye stipendiatene befinner seg innenfor modistfaget og garverfaget. Dette er to fag som ikke har vært representert i stipendiatordningen tidligere. Modist Stine Rudi Standal, har valgt å fokusere på hatter i stråbåndsteknikk. Hun ønsker å bruke stipendiatperioden både til å bli kjent med fagets historie i Norge i tillegg til en praktisk fordypning i hatter i stråbåndsteknikk. Stråbåndsteknikk er den teknikken innenfor modistfaget hvor man i størst grad bygger hele hatten fra grunnen av. I tillegg til å se bakover i historien vil Stine også utforske stråbånd som en bærekraftig ressurs for fremtiden. Sofie Kleppe jobber med naturgarving av skinn og ønsker å jobbe med tradisjonelle friluftsklær i skinn. Sofie beskriver det som å ta for seg «arven etter Nansen og Amundsen med vekt på det enkle og opprinnelige friluftslivet med klær inspirert fra naturfolk og naturmaterialer.»

Stipendiatordningen og covid-19

2021 har vært et nok et år preget av unntakstilstand. Dette gjelder også stipendiatordningen.

Båtbygger Berit Osmundsen

Reising har, til tider, vært svært utfordrende. Særlig reiser ut av landet har vært vanskelig. Mange har måttet legge om planene og endre aktiviteter i sine prosjekter ut fra hva som har vært mulig å gjøre ut fra smittesituasjonen. For dem som er tidlig i prosjektet, er det mulig å utsette viktige utenlandsreiser til senere i prosjektet. For dem som var i siste år av prosjektet, har vi åpnet for å finansiere en studiereiser på et senere tidspunkt. Når det er sagt, har det vært noe lettere med reiser i 2021 sammenlignet med 2020, siden vi har noe mer erfaring med å håndtere pandemirestriksjoner. Det er særlig stipendiatene som er i sitt siste år som blir rammet av restriksjonene, da planer som må utsettes ofte utgår. Enkelte større museer har for eksempel kuttet ut muligheten for eksterne besøk og det har ført til at enkelte stipendiater har måttet gjøre store endringer i sine prosjekter.

I 2021 fikk vi til å avvikle de avsluttende prøvene med tilhørere, selv om vi også i år måtte leve med restriksjoner på antall og avstand. Når det nå ser ut som om vi er på vei ut av pandemien, vil vi jobbe med å utvikle de avsluttende prøvene som en åpen arena for formidling.

Fullførte stipendiatprosjekter

Gitarmaker Leonardo Michelin-Salomon gjennomførte sin avsluttende prøve på Ringve Musikkmuseum i Trondheim. Han har fokusert på de romantiske gitarene som er de første gitarene vi kjenner med seks strenger, slik som den moderne klassiske gitaren har. Den skilte seg dermed fra barokkgitaren som hadde doble strenger, eller kor. Gjennom prosjektet har Leo målt opp 19 ulike gitarer fra 7 land, produsert i perioden 1791–1843. Av disse har han bygget 7 forskjellige gitarer, noen av dem i flere versjoner. I tillegg bygget han som avsluttende oppgave to klassiske gitarer etter eget design, inspirert av kunnskapen om romantiske gitarer som han tilegnet seg gjennom prosjektet. Den avsluttende prøven ble gjennomført som foredrag med musikkseksempler spilt av gitaristen Rune Kjeldsberg som Leo har jobbet tett sammen med gjennom hele sitt prosjekt. Den avsluttende prøven ble gjennomført med rundt 25 inviterte gjester. Dagen etter var det en konsert som var åpen for publikum hvor Leo innledet om prosjektet sitt før Runar Kjeldsberg spilte musikkstykker som var plukket ut for å passe til hver enkelt gitar. Tilbakemeldingene fra tilhørere generelt og fagmiljøet spesielt, var meget positive.

Båtbygger Berit Osmundsen har brukt sitt stipendiatprosjekt til å fordype seg i store båter innenfor Oselvartradisjonen. Hun jobber til vanlig på Oselvarverkstaden hvor de bygger båter i samme tradisjon, men dette er for det meste små båter til fritidsbruk. Store båter som åttring har nesten ikke blitt bygget i nyere tid. Berit har gjennom sitt prosjekt bygget nettopp en slik åttring. Den avsluttende prøven ble lagt opp som en båtslakt hvor alle medarbeiderne på Oselvarverkstaden deltok.

Båtslakt betyr at både båtbyggere og lærlinger samles rundt båten. Båtbyggeren som har bygget den, legger frem båten og forteller både hva vedkommende er fornøyd med og hva som har blitt mindre bra. Deretter går de gjennom båten i fellesskap med et kritisk håndverkerblikk for å finne alle små feil og forbedringspunkter. På 1800-tallet var oselvaren den dominerende båttypen langs hele Hordalandskysten. Men etter at båtene ble motoriserte ble utbredelsen og bruken av oselvaren begrenset. Med dette forsvant også den kompetente kunden, kunden som visste akkurat hvordan båten måtte være for å være en god lastebåt eller fiskebåt, en robåt for smult farvann eller seglbåt for åpent hav. Båtslakten har blitt en erstatning for den kresne og målbevisste kunden, slik at båtbyggerne gir hverandre faglige mål å strekke seg mot. I prosjektet har Berit kommet frem til en unik innsikt i målsetting og forming av større båter i Oselvartradisjonen.

Stipendiater - oversikt

I løpet av 2021 har disse vært ansatt innenfor stipendiatorordningen:

Navn	Fag	Tema for prosjekt	Oppstart	Avsluttes
Stine Rudi Standal	Modist	Hatter i stråbåndsteknikk	Sept 2021	August 2024
Sofie Kleppe	Garver	Tradisjonelle friluftsklær i skinn	Sept 2021	August 2024
Hege Iren Aasdal	Kurvmaker	Kartlegging av norske kurv-tradisjoner	Sept 2020	August 2023
Marius Borg-Heggedal	Seilmaker	Norske tradisjonsseil - materialkvalitet og konstruksjon	Sept 2020	August 2023
Boni Wiik	Treskjæring	Rekonstruksjon og symbolikk	Sept 2019	August 2022
Ellev Steinsli	Snekker	Produksjonsteknikk og materialvalg vinduer og dører	Sept 2019	August 2022
Leonardo Michelin-Salomon	Gitarmaker	Rekonstruksjon av romantiske gitarer	Sept 2018	August 2021
Berit Osmundsen	Båtbygger	Rekonstruksjon av oselvar åttring	Sept 2018	August 2021

Løfte håndverket

Gjennom nettverket *Løfte håndverket* binder vi det mangfoldige håndverks-Norge sammen

Løfte håndverket er et nasjonalt nettverk for organisasjoner og enkeltpersoner som jobber for å styrke levedyktigheten til tradisjonelt håndverk. Nettverket ble opprettet, blant annet som et svar på Kultur- og kirkedepartementets utredning Kulturhåndverk (2008). Arbeidet er forankret i St.meld. 49 Framtidas museum. Nettverket administreres av Håndverksinstituttet. Nettverket arrangerer to årlige samlinger, vår og høst, der vi løfter temaer som er viktige for håndverks-Norge. En ressursgruppe kommer med forslag til aktuelle temaer.

Ressursgruppe

En ressursgruppe med håndverkere og representanter fra ulike organisasjoner hjelper til å løfte ulike temaer opp på agendaen. Slik sikrer vi at viktige miljøer kan være med å påvirke arbeidet i nettverket. Gruppas sammensetninger ikke statisk, og medlemmene rullerer.

- Eivind Falk, instituttleder Norsk håndverksinstitutt
- Einar Stamnes, spesialrådgiver Norsk håndverksinstitutt
- Marit Jacobsen, direktør Norges Husflidslag
- Gry M. Grindbakken, filigransølvsmid, håndverker og kunsthåndverker
- Camilla Rossing, leder Norsk institutt for bunad og folkedrakt
- Elisabeth B. Bøhler, håndverker (knipling), representant Handverkslaget
- Ove Stødle, båtbygger og daglig leder Mearrasiida, Sjøsamisk senter

Instituttet har arrangert to Løfte håndverket-samlinger i 2021:

Vårseminaret 2021: Holdbarhet og bærekraft

25. mai ble vårseminaret arrangert, den 24. samlingen i rekken.

Tema var *Holdbarhet og bærekraft*: Hva kan håndverket bidra til i framtidige satsinger for økt holdbarhet, bærekraft, bedre ressursbruk og miljøvern? Hva kan vi lære av det tradisjonelle håndverket?

Temaet ble belyst fra ulike sider innenfor rammen av tradisjonshåndverket.

Eivind Falk innledet om FNs 17 bærekraftsmål og om hvordan målene nå er en del av UNESCOs arbeid med konvensjonen om vern av den immaterielle kulturarven, og en del av offisiell norsk politikk. Han stilte spørsmålet om hvordan tradisjonshåndverket på ulike vis kan bidra til å nå bærekraftmålene.

Vi fikk så presentasjon fra to av Norsk håndverksinstituttets stipendiater:

Seilmaker Marius Borg-Heggedal og kurvmaker Hege Iren Aasdal.

En rekke aktuelle prosjekter ble omtalt i de påfølgende presentasjonene:

- Arild Larsen, husflidskonsulent i Norges Husflidslag, presenterte satsingen Holdbart.

- Gunvor Guttorm, professor i duodji ved Samisk Høgskole i Kautokeino, presenterte samisk tradisjonskunnskap, Árbodiehtu, relatert til bærekraftig ressursbruk og trakk fram hvor viktig det er å ta vare på og videreføre kunnskap om tradisjonell ressursforståelse, materialer, bearbeiding og lokale forhold.
- Ola Fjeldheim, generalsekretær i Fortidsminneforeningen, fortalte i sin presentasjon om sirkulærøkonomi og bærekraft knyttet til bygningssvernet.
- Ida Thomassen, politisk leder i Framtiden i våre hender, trakk fram behovet for nye tiltak i sin presentasjon. Thomassen nevnte viktigheten av at forbruk blir et tema i klimadebatten. Hun nevnte ulike tiltak for å dempe forbruk og sløsing av ressurser og øke gjenbruk og reparasjoner.
- Ingun Grimstad Klepp, forsker 1 ved OsloMet, snakket om håndverkets plass for framtidens bærekraftige klær.
- Máret Rávdná Buljo, kokk og reineier, fortalte om bærekraft i samisk matkultur. Buljo trakk fram det samiske perspektivet på naturforvaltning.
- Haakon Aase, tørrmurer, snakket om tørrmuring, holdbarhet og bærekraft. Han trakk fram viktighet av å videreføre kunnskapen om teknikker og kvaliteter, samt å bruke lokal stein.
- Maren Hersleth Holsen, statssekretær ved Klima- og miljødepartementet snakket om hvordan kulturmiljøpolitikk og tradisjonshåndverk henger sammen.

HOLDBARHET OG BÆREKRAFT

Klima- og miljøtrusselen er vår tids største utfordring

NOSSK
HÅNDVERKETS
INSTITUTT

En fylldigere beskrivelse, samt presentasjonene, finnes her:

<https://handverksinstituttet.no/loefte-haandverket/vaarseminar-24-holdbart-og-baerekraft/loefte-haandverket-vaarseminar-2021>

Erfaringer med webinar og streaming

På grunn av begrensningene som pandemien satte, ble seminaret gjennomført som webinar på Teams. Dette ga oss nyttige erfaringer med å arrangere landsdekkende webinarer og ga oss en anledning til å nå andre deltakere enn dem som tradisjonelt har anledning til å delta fysisk på seminarer. Samtidig opplever vi at mange har savnet å møtes fysisk, fordi det oppleves som positivt å møtes uformelt for en prat med kollegaer og samarbeidspartnere mellom foredrag og presentasjoner. Det var derfor befriende å kunne avholde Løfte håndverkets høst-samling fysisk.

Høstseminaret 2021: Håndverk på museum

3. november ble høstens møte avholdt fysisk på Maihaugen i Lillehammer.

Tema var *Håndverk på museum*.

Bakgrunnen for valget av Maihaugen som arena for samlingen var at det i 2021 var hundre år siden Maihaugen av Stortinget fikk et spesielt ansvar for håndverk.

- På seminaret ble arbeidet med bransjeorganisering for tradisjonshåndverket og interimsstyrets konklusjoner presentert. Creo – forbundet for kunst og kultur, presenterte hva de kan tilby tradisjonshåndverkere.
- Under temaet håndverk på museum ble så instituttets to prosjekter Ungt tradisjonshåndverk og Tradisjonshåndverk i museumsbutikker presentert og diskutert.

Høstseminaret ble også streamet. En redigert video er tilgjengelig på instituttets YouTube-kanal: <https://www.youtube.com/watch?v=XqfAT1rGVTc>

En fylldigere beskrivelse av høstseminaret finnes på våre nettsider:

<https://handverksinstituttet.no/loefte-haandverket/loefte-haandverket-hoestseminar-2021>

Temaene som tas opp på Løfte håndverket engasjerer og resulterer ofte i nye initiativer og prosjekter. Tradisjonshåndverk i museumsbutikker og arbeidet med bransjenettverk er noen eksempler på initiativer som har sin bakgrunn i nettverksarbeidet og samlingene.

Organisering av tradisjonshåndverkere

Håndverksinstituttet har også i 2021 bistått i arbeidet med videreføring og koordinering av arbeidet med ny bransjeorganisering for tradisjonshåndverkere, i tett dialog med Creo (Norges største bransjeorganisasjon for kunstnere, musikere og tradisjonshåndverkere), og et interimsstyre valgt av tradisjonshåndverkere.

Fora som *Løfte håndverket* vil spille en viktig rolle også framover for å bidra til økt dialog og nettverksbygging og å løfte fram viktige felles temaer for tradisjonshåndverket.

Immateriell kulturarv

Vi deler erfaringer med vern av den immaterielle, levende, kulturarven, og bidrar til å utvikle metodikk og praksis

Instituttet arbeider praktisk, organisatorisk og politisk for å implementere UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven. Som forankret i St.meld. 49 Framtidas museum legger instituttet vekt på metodikkutvikling og tverrfaglig samarbeid, i tillegg til den ordinære kjernevirksomheten med kunnskapsoverføring og styrking av tradisjonshåndverk som sentrale element.

Vi deltar i nasjonale, nordiske og internasjonale nettverk og fora der målet er å utveksle og diskutere metoder for vern av immateriell kulturarv. Vi arbeider for å synliggjøre og styrke levende kulturarv gjennom føring av nasjonale fortegnelser og samarbeid med miljø, grupper og NGO-er i feltet. Formidling står sentralt i instituttets arbeid med immateriell kulturarv.

Vi samarbeider nært med Kulturrådet for å styrke miljøer innenfor tradisjonelt håndverk spesielt, men

også andre miljø i konvensjonens nedslagsområde.

Safeguarding Practices og nordisk-baltisk samarbeid

Nettstedet www.safeguardingpractices.com skal inspirere aktører i kulturarvsfeltet til samarbeid og utveksling av erfaring om vern av immateriell kulturarv, på tvers av landegrenser i Norden. Norsk håndverksinstitutt er eier av nettstedet og har redaktøransvar for innholdet. På nettstedet deles erfaringer og refleksjoner knyttet til prosjekter og vernetiltak av immateriell kulturarv. Her er alle de fem domene i konvensjonen representert.

Nettstedet omfatter en rekke bidrag fra de nordiske landene (inkl. Færøyene, Grønland og Åland), samt de baltiske landene, Latvia, Estland og Litauen. Siden er under stadig utvikling, og stadig nye bidrag kommer til. Arbeidet forankres bredt, gjennom tett dialog, samarbeid og ulike grupper:

Rådgivende gruppe/Advisory Board

I den bredt sammensatte *Advisory Board/rådgivende gruppe* inngår både statlige og ikke-statlige representanter innen feltet. Gruppen gir innspill til aktuelle temaer og nye artikler, og bidrar til forankring mot statspartene.

Redaksjonen/Editorial Board

Redaksjonen for safeguardingpractices.com består av representanter for NGO-er i Norden og Baltikum. Det er NGO-ene som har kontakt med utøverne og arbeider i felten, og som har førstehånds kjennskap til modeller og metodikk.

Det nordisk-baltiske samarbeidet

Håndverksinstituttet deltar aktivt i komiteen for det nordisk-baltiske nettverket: *Nordic and Baltic network on Intangible Cultural Heritage*. Gruppen har en åpen Facebook-side og en egen side med informasjon på nettstedet www.safeguardingpractices.com

Nettverket arrangerer jevnlig webinarer om viktige emner og arrangerer utveksling av erfaringer gjennom EU-finansierte prosjekter (Erasmus). Resultater og erfaringer deles på www.safeguardingpractices.com

Rådgivning og formidling

Håndverksinstituttet har også en viktig rådgiverfunksjon for organisasjoner, grupper og enkeltpersoner som jobber med temaer knyttet til UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven. Ved instituttet har vi også bistått organisasjoner og miljøer i deres forberedelse av nominasjoner som er under arbeid, som for eksempel nominasjonene om *seterkultur* og *treskimaking*.

UNESCOs 16. komitemøte for vern av den immaterielle kulturarven

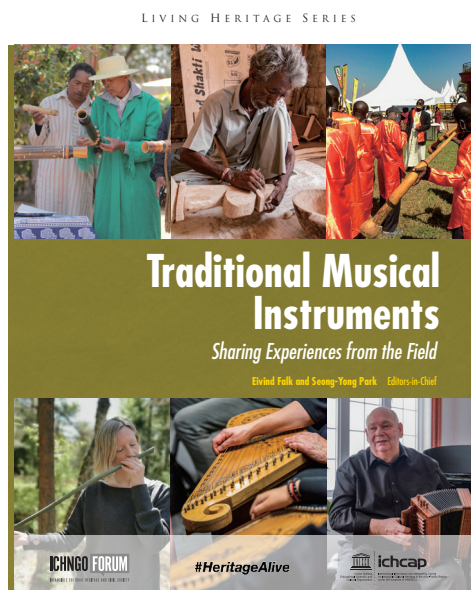
Håndverksinstituttet v/Eivind Falk og Einar Stamnes deltok 13.–18. desember på UNESCOs 16. komitemøte for vern av den immaterielle kulturarven 16.COM. På grunn av pandemien ble dette komitemøtet avholdt digitalt.

ICHNGO Forum er et nettverk av UNESCO-akkrediterede NGO-er. NGO-ene avvikler sine arrangementer i forkant av og underveis i komitemøtet. Forumet spiller en viktig rolle for kompetansebygging i det internasjonale NGO-miljøet, i form av seminar, diskusjonsgrupper og veiledning.

Håndverksinstituttet har vært en aktiv del av dette internasjonale samarbeidet.

#HeritageAlive

Siden 2012 har Norsk håndverksinstitutt, ved Eivind Falk, ledet redaksjonsrådet til #HeritageAlive, som er en journal for de av UNESCO akkrediterte NGO-ene. Redaksjonen har gitt ut flere titler i bokform. Målet med journalen er å dele metodikk og erfaringer med vern av den immaterielle kulturarven. I forbindelse med komitemøtet lanserte #HeritageAlive en ny bok om vern av levende tradisjoner knyttet til musikkinstrumenter. Utgivelsen er finansiert og publisert gjennom UNESCOs kategori 2-senter Asia og Pacific. I tillegg til boka, er det også laget en spilleliste online, slik at man kan lytte til eksempler på de ulike instrumentene, knyttet opp til hvert enkelt kapittel.

Håndverksinstituttet ga råd til det britiske parlamentet

Det britiske parlamentet vurderer om de skal ratifisere UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven. 17. mars var det møte med representanter fra de ulike partiene, der dette ble drøftet.

Eivind Falk fra Håndverksinstituttet var i den forbindelse bedt om å fortelle om hva Norge har fått ut av å ratifisere konvensjonen. Spesielt la vi vekt på å formidle hvordan konvensjonen bidrar til å sette fokus på videreføring og vern, samt vil kunne føre til en økt status for tradisjonshåndverk i Norge.

Representasjon i råd og utvalg

Kirkens særskilte verdier

Norsk håndverksinstitutt har sammen med KA Arbeidsgiverorganisasjon for kirkelige virksomheter og Riksantikvaren arbeidet med en rapport om kirkeinventar og ivaretagelsen av disse. Rapporten publiseres i 2022. Rådgiver Inger Smedsrud og instituttleder Eivind Falk har deltatt i hhv. referanseråd og styringsgruppe.

Håndverksløftet

Sparebankstiftelsen DNBS satsing *Håndverksløftet* har som mål å fremme statusen for håndverksfagene og bevisstgjøre folk på verdien av tradisjonshåndverk. Talent Norge skal ha ansvar for talentsatsingen og fikk tildelt 14,2 millioner kroner til dette i 2021. Instituttleder Eivind Falk er valgt inn i faglig råd for prosjektet.

Faglig råd Utdanningsdirektoratet

For Faglig råd for Håndverk, design og produktutvikling er spesialrådgiver Einar Stamnes fra Håndverksinstitutt oppnevnt som rådsmedlem fra 2021, der han erstatter rådgiver Inger Smedsrud.

Instituttet på web

Håndverksinstituttet formidler sitt arbeid på ulike digitale plattformer:

- Digitalt nyhetsbrev, 6 utgivelser i året, sendes ut til ca. 2180 abonnenter
- Nettsiden www.handverksinstituttet.no inneholder informasjon fra alle våre arbeidsområder, inklusiv blogger fra hver enkelt håndverksstipendiat
- Facebook www.facebook.com/handverksinstituttet
- YouTube-kanal: www.youtube.com/channel/UCc_n3ub-bXfgLVSqx8xYJ6w
- Instagram: <https://www.instagram.com/norskhandverksinstitutt/>
- Safeguarding Practices: www.safeguardingpractices.com

I 2021 fikk websidene ny layout i tråd med nytt profilprogram for Stiftelsen Lillehammer museum.

Oversikt over ansatte

Instituttleder
Administrasjonskonsulent
Rådgiver SSV
Rådgiver
Rådgiver
Rådgiver
Rådgiver
Spesialrådgiver
Prosjektkoordinator
Ungt tradisjonshåndverk
Håndverksstipendiat
Håndverksstipendiat
Håndverksstipendiat
Håndverksstipendiat
Håndverksstipendiat
Håndverksstipendiat
Håndverksstipendiat
Håndverksstipendiat

Eivind Falk
Anne Martinsheimen Egge
Inger Smedsrud
Hanne Bergseth
Jarle Hugstmyr
Hilde Ekeberg
Kjetil Storeheier Norheim
Einar Stamnes

Christine Sundbø (fra 14. oktober)
Berit Osmundsen (til 1. september)
Leonardo Michelin-Salomon (til 1. september)
Boni Wiik
Ellev Steinsli
Marius Borg-Heggedal
Hege Iren Aasdal
Sofie Kleppe (fra 1. september)
Stine Rudi Standal (fra 1. september)

Foto: Tone Iren Eggen Tømte, Maihaugen

Økonomi

Tildeling av midler for 2021 var følgende:

Fra Kulturdepartementet til drift av Håndverksinstituttet kr 6 070 000,-

Fra Kunnskapsdepartementet kr 6 211 000,- øremerket:

- Opplærings- og dokumentasjonsprosjekter
- Tilskudd 6 stipendiater
- Driftstilskudd Sekretariatet for små og verneverdige fag

I tillegg fikk vi i 2014 overført kr 2 000 000,- fra Kulturdepartementet øremerket fordeling til opplæringsarenaer for tradisjonshåndverk. Midlene skal fordeles i samarbeid med Kulturdepartementet.

I 2021 fikk vi tilført ekstra midler gjennom deltagelse i det av EØS finansierte prosjektet In-Herit, samt gjennom Sparebankstiftelsen DNBS tildeling til prosjektet Ungt tradisjonshåndverk.

Norsk håndverksinstitutt revideres som en del av Stiftelsen Lillehammer museum. Regnskapet viser et underskudd mot budsjett på kr 123 034,- Underskuddet skyldes at enkelte prosjekter utsatt i 2020 på grunn av korona og smittevern hensyn, etter hvert kunne gjennomføres i 2021.

Norsk håndverksinstitutt

Maihaugvegen 1
N-2609 Lillehammer
Tlf. +47 906 38 213
post@handverksinstituttet.no
www.handverksinstituttet.no

NORSK
HÅNDVERKS-
INSTITUTT